

Lietuvos regionų raidos geografinių ypatumų tyrimai

Donatas Burneika, Vidmantas Daugirdas, Edis Kriaučiūnas, Gintaras Ribokas
(Gamtos tyrimų centro Geologijos ir geografijos institutas)

Burneika, D., Daugirdas, V., Kriaučiūnas, E., Ribokas G., 2011. The geographical research into development of Lithuanian regions. *Baltica*, Vol. 24, Special Issue // Geosciences in Lithuania: challenges and perspectives, 169–172. Vilnius. ISSN 0067–3064.

Abstract The article presents main fields of researches of development of Lithuanian regions carried out at the Department of Human Geography of the Institute of Geology and Geography. The various problem regions of Lithuania, development of trans-border regions, main features of regional development of the country, land use transformation, tourism and other fields are studied by scientists of the department. Main research topics and scientific publications as well as their authors are presented.

Keywords Problem regions, regional development, human geography, Lithuania.

Donatas Burneika [donatas.burneika@geo.lt], Vidmantas Daugirdas, Edis Kriaučiūnas, Gintaras Ribokas, Nature Research Centre, Institute of Geology and Geography, 13, T. Ševčenkos Str., 03223 Vilnius, Lithuania. Manuscript submitted 15 June 2011, accepted 15 July 2011.

IVADAS

Visuomenės raidai būdinga teritorinė diferenciacija, atsirandanti dėl socialinių bei gamtinių veiksnių. Įvairių visuomeninių reiškinių skirtumai pastebimi tiek lokaliame, tiek globaliame lygmenyse. Nors atsirandantys skirtumai neišvengiami, tačiau kartais jų mastas ir laipsnis pasiekia tokį lygį, kad tai pradeda kelti rimtų visuomenės raidos problemų. Teritorijos, susiduriančios su tokiomis problemomis, dažnai vadinamos probleminiais regionais.

Tokių regionų tyrimus Lietuvoje nuo 1995 m. atlieka dar Geografijos institute doc. dr. Ričardo Baubino (1960–2009) įkurtas Regioninės geografijos skyrius, po instituto struktūros bei mokslo sistemos reformų tapęs Visuomeninės geografijos skyriumi (dabar – laboratorija). Su laiku skyriaus darbų tematika plėtėsi, tyrimai apėmė ne tik Lietuvos, bet ir aplinkinių valstybių teritorijas. Be to, probleminių regionų raida geografiniu požiūriu buvo nagrinėjama Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakultete, Vilniaus pedagoginio universiteto Gamtos mokslų fakultete, Klaipėdos universiteto So-

cialinių mokslų fakultete (katedrų pavadinimai laikui bėgant keitėsi). Atliekamų tyrimų aptarimui ir skirtas šis straipsnis (1 pav.).

Visuomenės (regioninės) geografijos skyriuje nuo 1995 m. dirbo mokslo darbuotojai dr. (1960 - 2009 m.),

dr. D. Burneika, dr. V. Daugirdas, dr. E. Kriaučiūnas, dr. G. Ribokas; įvairiais laikotarpiais – dr. J. Taminskas, dr. S. Stanaitis, dr. I. Bražukienė, dr. J. Milius. Doktorantūroje studijavo D. Krupickaitė, R. Zemlevičienė, L. Smagurauskienė, G. Pociūtė.

1 pav. Visuomenės (regioninės) geografijos skyriaus įkūrėjas doc. dr. Ričardas Baubinas.

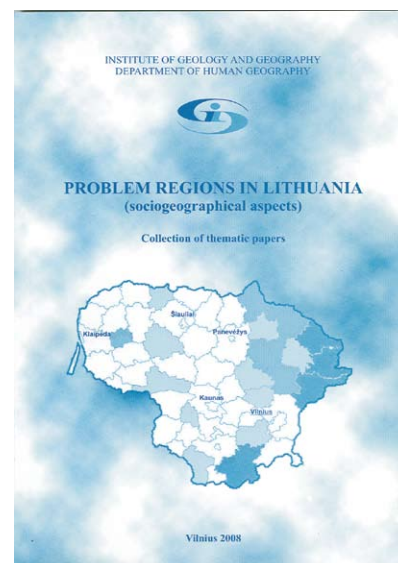
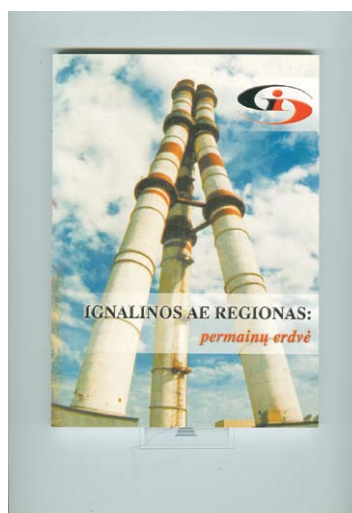
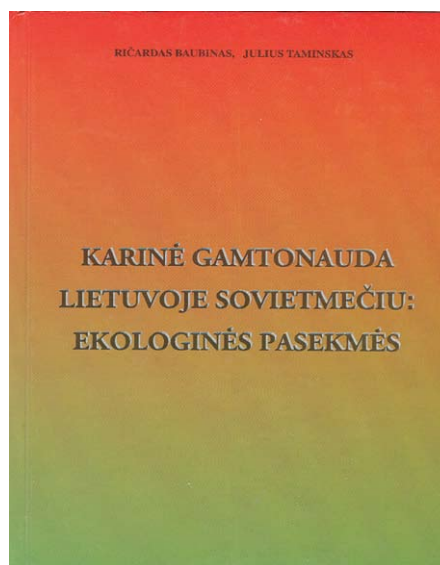
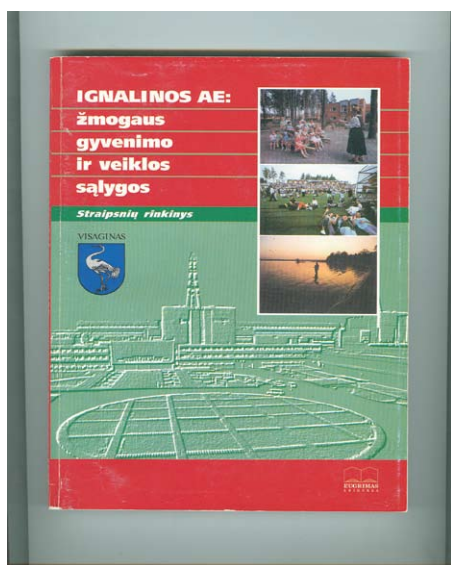
SVARBIAUSIOS SKYRIAUS TYRIMŲ TEMOS

Visuomenės geografijos skyriaus pagrindinė misija buvo užtikrinti mokslinę kompetenciją visuomenės geografijos tyrimų sferoje esančiose srityse. Sisteminiu požiūriu - tai socialinė, ekonominė, kultūros ir politinė geografija bei jos subdisciplinos, o regioniniu požiūriu - tai miesto, kaimo ir regioninė geografija bei jos subdisciplinos. Paminėtini šie pagrindiniai tyrimų objektai, su jais susijusios tyrimų temos ir užduotys, taip pat reikšmingiausios publikacijos.

Šiaurės Lietuvos karstinis regionas (1994–1997). Tyrimo užduotis buvo Šiaurės Lietuvos karstinio

regiono gamtonaudos ir gamtosaugos teritorinio optimizavimo mokslinis pagrindimas. Tyrimo rezultatai buvo paskelbti straipsniuose ir monografijoje *Šiaurės Lietuvos karstinis regionas* (2000) (2 pav.).

Ignalinos AE regiono studijos (1997–2005). Skyriaus darbuotojai nagrinėjo veikiančios Ignalinos atominės elektrinės poveikį aplinkiniam regionui, vertino jos uždarymo poveikį socialiniams teritoriniams procesams regione, dalyvavo Valstybinėje mokslo programoje *Atominė energetika ir aplinka*. Tyrimų pagrindu parašyta mokslo darbų, dalis rezultatų paskelbta mokslo straipsnių rinkinyje *Ignalinos AE regionas – permainų erdvė* (Vilnius, 2005).

2 pav. Visuomenės geografijos skyriaus mokslininkų parengtos monografijos.

Tarpvalstybiniai regionai (1999–2011). Keičiantis Lietuvos geopolitinei situacijai, vis reikšmingesni tampa įvairūs tarpvalstybinio pobūdžio reiškiniai, darantys įtaką krašto raidai. Pastarųjų dviejų dešimtmečių politinių permainų poveikis jaučiamas visoje šalies teritorijoje ir visose jos gyvenimo srityse. Skyriaus mokslininkai analizavo reiškinis, vykstančius Euroregionuose, Lietuvos pasienio regionuose, Baltijos šalių regione. Vykdyti tyrimai apibendrinti leidinyje *Problem regions in Lithuania* (2008).

Paminėtų krypčių tyrimų rezultatai buvo skelbiami Lietuvos ir užsienio mokslinėje spaudoje (Burneika 2006; Daugirdas 2006; Burneika, Baubinas 2005; Baubinas *ir kt.* 2005; Burneika 2004; Daugirdas 2004; Burneika, Bagočiutė 2002).

Šalies regioninės raidos tyrimai. Lietuvoje vykusių politinės bei ekonominės reformos stipriai paveikė visas gyvenimo sritis. Regioninė šalies raida taip pat nėra išimtis. Sovietmečiu susiformavusi gana tolygi krašto socio-ekonominė struktūra pradėjo irti. Atskiros teritorijos vystėsi sparčiai, tuo tarpu kitas apėmė depresija. Lietuvos teritorijos vystymosi diferenciacija tapo viena svarbiausių tyrimų temų. Šių tyrimų rezultatai paskelbti mokslinėse publikacijose (Daugirdas, Baubinas 2008; Daugirdas, Baubinas 2007; Burneika 2007; Burneika, Kriaučiūnas 2005; Burneika 2004; Baubinas *ir kt.* 2003).

Turizmo ir rekreacijos tyrimai. Tai viena sparčiausiai besivystančių veiklų Lietuvoje, sukeliančių nemažai socialinių bei ekologinių įtampų, todėl jos tyrimams buvo skiriama daug dėmesio (Burneika, Kriaučiūnas 2008; Burneika, Kriaučiūnas 2007; Kriaučiūnas 2003).

Žemėnaudos konversijos tyrimai. Žemės naudojimo ir valdymo pokyčiai po nepriklausomybės atkūrimo buvo svarbi skyriaus veiklos sritis, ypatingą dėmesį skiriant turbūt problemiškesniam regionui – Šiaurės rytų Lietuvai. Tyrimų rezultatai paskelbti (Ribokas 2002; Milius, Ribokas 2004; Mačiulytė, Daugirdas 2004; Ribokas, Rukas 2006; Ribokas, Milius 2008; Burneika 2007; Milius 2007).

Miestų tyrimai. Miestuose vyksta svarbiausia tautos socialinio gyvenimo dalis, tai erdvė, kuri keičiasi sparčiausiai, todėl neatsitiktinai šių teritorinių sistemų tyrimams buvo skiriama daug laiko ir energijos. Daugiausia dėmesio sulaukė sparčiai besivystantis Vilniaus miestas (Baubinas *ir kt.* 2003; Burneika 2003; Baubinas, Krupickaitė 2005; Burneika 2005; Burneika 2008).

NAUJOS TYRIMŲ KRYPTYS

Dauguma tyrinėtų krypčių ir toliau liks aktualios, todėl joms teks skirti dėmesį ir ateityje. Tačiau gilėjant eurointegracijos, globalizacijos bei regionalizacijos procesams, daug dėmesio teks skirti Lietuvos teritorijos ir visuomenės vystymosi perspektyvų analizei. Tokios aktualios Lietuvos visuomenės problemos kaip emigracija, regioninė diferenciacija, gamtonaudos

optimizacija ir kitos yra akivaizdus ir būtinas socialinių mokslų tyrimų objektas. Šios problemos gali būti suvokiamos ir išsprendžiamos platesnio konteksto, kuriame jos vyksta, pažinime. Todėl visuomenės geografijos mokslinių darbų temos bus nukreiptos į pačių probleminių reiškinų ar teritorijų analizę bei į platesnių socialinių–teritorinių sistemų, lemiančių Lietuvos viduje egzistuojančių regionų vystymosi ypatumus, tyrimus.

Literatūra

- Baubinas, R., Burneika, D., Daugirdas, V., Kriaučiūnas, E., Ribokas, G., 2003. Urbanizuotos aplinkos fizinių komponentų kokybės poveikis kai kuriems visuomeniniams reiškiniams (Lietuvos miestų pavyzdžiu). *Geografijos metraštis* 36 (2), 148–16.
- Baubinas, R., Burneika, D., Daugirdas, V., 2003. The social – economical monitoring of problem regions for sustainable development: methodological aspects. *Environmental research, engineering and management* 4 (26), 21–26.
- Baubinas, R., Burneika, D., Daugirdas, V., Kriaučiūnas, E., Ribokas, G., 2005. The demographical, ecological and socio-economical tensions state borders of Lithuania. *Region and regionalism* 7, vol. 1, 125–136.
- Baubinas, R., Krupickaitė, D., 2005. Monofunkcinių miestų sampratos problema. *Geografijos metraštis* 38(1), 120–132.
- Burneika, D., 2003. Urbanizuotos aplinkos kaitos konfliktškumas: tyrimo ir prognozavimo prielaidos. *Geografijos metraštis* 36(2), 165–173.
- Burneika, D., 2004a. Regioniniai bendrosios ūkio būklės skirtumai ir jų kaita Lietuvoje. *Geografija* 40 (1), 43–47.
- Burneika, D., 2004b. EU enlargement and changing development of peripheral regions in Lithuania. *Geopolitical studies* 12, 165–176.
- Burneika, D., 2005. Monofunkcinio miesto sampratos problema miesto ūkio priklausomybės kontekste. *Geografijos metraštis* 38(1), 133–138.
- Burneika, D., 2006. Peculiarities of economic relations between former soviet countries – influence of different heritage. *Geopolitical studies* 14, 409–420.
- Burneika, D., 2007. Economic aspects of regional disparities in Lithuania. *Geografiski raksti* 13, 56–66; *Annales Geographicae* 40 (2), 28–37.
- Burneika, D., 2008. Post-Soviet transformations of urban space in Vilnius. *Annales Geographicae* 41(1–2), 14–25.
- Burneika, D., Bagočiutė, A., 2002. Regioninės politikos raida Baltijos šalyse 1990-2000 m.: palyginamieji aspektai. *Geografijos metraštis* 35 (1-2), 211–221
- Burneika, D., Baubinas, R., 2005. Integracijos į ES įtaka verslo plėtrai Lietuvos pasienio regione. *Geografija* 41 (1), 23–27.
- Burneika, D., Kriaučiūnas, E., 2005. Recent regional changes of development of Lithuanian economy. *Geografijos metraštis* 38 (2), 58–65.

- Burneika, D., Kriaučiūnas, E., 2007. Some premises for balanced development of ecotourism on the territory of Lithuania. *Ekologija* 53, Supplement, 10–15.
- Burneika, D., Kriaučiūnas, E., 2008. Some premises for balanced development of ecotourism on the territory of Lithuania. *Ecotourism: perspectives and experiences*. Hyderabad, ICFAI University Press, 250–255.
- Daugirdas, V., 2006. Acculturation in the Lithuanian–Latvian border region. *Geopolitical studies* 14, 391–408.
- Daugirdas, V., Baubinas, R., 2007. Retai apgyventos teritorijos Lietuvoje. 1. Teritorinės sklaidos aspektai. *Annales Geographicae* 40 (2), 28–37.
- Daugirdas, V., Baubinas, R., 2008. Retai apgyventos teritorijos Lietuvoje: 2. Socialinė ir demografinė gyventojų būklė. *Annales Geographicae* 41(1-2), 5–13.
- Ignalinos AE regionas – permainų erdvė* (red. R. Baubinas). Vilnius, Geologijos ir geografijos institutas, 2005, 170 pp.
- Kriaučiūnas, E., 2003. Tarptautinio turizmo regioninės ypatybės. *Geografijos metraštis* 36(2), 192–227.
- Mačiulytė, J., Daugirdas, V., 2004. Decentralisation et collectivités territoriales en Lituanie. *Revue d'études comparatives Est-Ouest* 35, iss. 3, 99–118.
- Milius, J., Ribokas, G., 2004. Žemėveikšlių apskaitos statistinės ypatybės: kaita ir dabarties problemos. *Geografijos metraštis* 37 (1-2), 175–183.
- Problem regions in Lithuania* (red. R. Baubinas, D. Burneika, V. Daugirdas). Vilnius, Geologijos ir geografijos institutas, 2008, 98 pp.
- Ribokas, G., 2002. Žemės ūkio naudmenų dinamika Lietuvos miestuose. *Geografijos metraštis* 35, 118–129.
- Ribokas, G., Milius, J., 2007. Žemėnaudos struktūros kaita Šiaurės rytų Lietuvoje atkūrus valstybingumą. *Annales Geographicae* 40 (2), 38–49.
- Ribokas, G., Milius, J., 2008. Dirvonai Lietuvos XX ir XXI amžių laukuose. *Geografija* 44 (1), 9–16.
- Ribokas, G., Rukas, V., 2006. Mažiau palankių ūkininkauti teritorijų žemėnaudos konversijos ypatybės. *Annales Geographicae* 39 (1), 60–68.
- Šiaurės Lietuvos karstinis regionas*. Vilnius, Geografijos institutas, 2000, 284 pp.